

Ministru prezidentam Krišjānim Kariņam

Finanšu ministram Jānim Reiram

09.03.2021.

Nr. 2021_03_09/1

Par Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma plānu

Latvijas Platforma attīstības sadarbībai LAPAS ir nacionālā platforma 30 nevalstiskajām organizācijām, kas strādā Latvijas ārējās sadarbības un globālās pilsoniskās izglītības jomās, Eiropas nacionālo platformu un tīklu konfederācijas CONCORD Latvijas pārstāvis, globālā nacionālo platformu tīkla Forus Latvijas pārstāvis, kā arī Nacionālās starpnozarju koalīcijas Ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešanai sekretariāts un respektīvo Eiropas un globālo tīklu pārstāvis IAM ieviešanas uzraudzībai nacionālā līmenī.

Iepazīstoties ar Eiropas Savienības Atveseļošanas un noturības mehānisma plānu, vēlamies izteikt vairākus iebildumus.

Par katru no apakšpunktiem vēlamies saņemt atbildi un argumentāciju, ja tas netiek ņemts vērā, vai kā tas tiek integrēts ANM.

1. Saistība ar valsts ilgtspējīgas attīstības redzējumu:

- Plānā kritiski pietrūkst reformu kopējais redzējums, īpaši, kartējums pret spēkā esošo NAP, nozaru attīstības dokumentiem un citiem finanšu instrumentiem, kas nav tieši saistīti ar ANM, tai skaitā, nodokļu mehānismiem. Bez šāda redzējuma nav iespējams izvērtēt, vai plānotās investīcijas patiesi ir mērķtiecīgas un papildina valsts kopējo ilgtspējīgo attīstību. Piemēram, šobrīd ANM nav iekļautas NAP prioritātes, kas kritiski izgaismojās Covid - 19 krīzē un kuras būtu sistēmiski attīstāmas, lai sekmētu sabiedrības noturību nākotnē - psiholoģiskā un emocionālā labklājība, sociālā iekļaušana grupām, kas ir īpaši cietušas no Covid - 19 krīzes, kvalitatīvas attālinātās izglītības pieejamība visās vecuma grupās, to digitalizējot, sabiedrības saliedētība un dezinformācijas mazināšana.

Lūdzam iekļaut kartējumu pret NAP prioritātēm un citiem finanšu mehānismiem un katras plāna minētās nozares kopējās attīstības raksturojumu.

- Plānā dominē atveseļošanās daļa, bet pietrūkst redzējums un investīcijas noturības mehānismu izveidei, ņemot vērā, ka globāli saistītā pasaulē dažādās krīzes, tai skaitā, klimata un drošības krīzes, ir neatņemama sastāvdaļa. Neinvestējot pašas sabiedrības noturībā, nākamā krīzē tiks tērēti līdzekļi “ugunsgrēku naudām” un “helikopteru naudām” nevis priekšlaicīgi sistēmisko novērsta problēmu rašanās.

Lūdzam iekļaut informāciju, kuras plānā ietvertās investīcijas sekmēs pašas sabiedrības noturību turpmāko krīžu pārvarēšanai, ņemot vērā Covid - 19 krīzē identificētās problēmas. Lūdzam šīm investīcijām veltīt vismaz 40% kopējā finansējuma.

- Plāna investīcijās lielākoties ir ignorēta ilgtspējīgas attīstības perspektīvas integrēšana kā obligāts priekšnosacījums atbalsta saņemšanai, kas ir nepareizi pēc būtības un pretēji gan Eiropas Komisijas, gan valsts attīstības skatījumam. Ilgtspējīgs uzņēmums ir tas, kurš mēra savu ietekmi uz vidi, sociālajiem un ekonomikas aspektiem, tam ir atbilstošs rīcības plāns ar mērķi samazināt negatīvās sekas un vairot pozitīvās, sava uzņēmuma vai nozares būtiskajos ilgtspējas aspektos, atbilstoši ES ne-finanšu ziņošanas direktīvā iekļautajai definīcijai. Nenosakot obligāto priekšnosacījumu ilgtspējīgai attīstībai, šis resurss var tikt izmantots inovatīviem risinājumiem, kas nenes ieguldījumu sabiedrības noturības veidošanai un valsts līdzsvarotai attīstībai.

Lūdzam, kur iespējams, iekļaut obligātu ilgtspējīgas attīstības pieejas ievērošanu, īpaši, digitālajām investīcijām, piemēram, Reformai 2.2.1.r, Investīcijai 2.2.1.3.i.

- Sociālās inovācijas ir Latvijā neattīstīts mehānisms, taču tieši mūsu valsts mērogs ļauj attīstīt un pilotēt tādas sociālās inovācijas, kas būtu tālāk mērogojamas globāli. Covid - 19 krīze pasaulē un Latvijā iezīmēja ļoti konkrētus sociālās attīstības trūkumus - sabiedrības novecošanas un institucionalizācijas problēmas, kvalitatīvas izglītības pieejamību visām grupām, tai saītā, bērniem ar invaliditāti, un citas.

Lūdzam noteikt Investīcijai 2.2.1.3.i. kvotu sociālo inovāciju projektiem, kas pieejami arī biedrībām un nodibinājumiem.

2. Taisnīga un vajadzībām atbilstoša pieeja resursiem

- Plānā kā ieguvēji ir lielākoties uzņēmēji un institūcijas, kuru aktivitātes caur iepirkumiem īsteno uzņēmēji. Pieņēmums, ka lielāki budžeta ieņēmumi sniegs atdevi sociālajā attīstībā nav sevi attaisnojis, jo Latvija nav spējusi mazināt nevienlīdzību un, kā Covid - 19 krīze parādīja, nozīmīga ir pašas sabiedrības un sociālās jomas noturība, pēc iespējas ātrāk novēršot krīzi. Instrumentu pieejamība nevalstiskajām organizācijām sekmēs sociālās inovācijas un lokāla sistēmiska atbalsta attīstību. Nevalstiskās organizācijas jau tagad attīsta sociālos pakalpojumus, nodrošina atbalsta procesus pārvaldei, tāpēc negodīga būtu šo nozīmīgo organizāciju izslēgšana no atbalsta saņemšanas gan pakalpojumu attīstīšanai, gan savas kapacitātes stiprināšanai.

Lūdzam nodrošinot vienādu pieeju resursiem visām iesaistītajām pusēm, tai skaitā, vismaz nosakot, ka Investīcijas Nr. 2.1.1.1.i., Nr.2.1.3.2.i, 2.2.1.2.i, 2.2.1.3.i., 2.3.2.1.i ir pieejamas biedrībām un nodibinājumiem. Lūdzam paredzēt biedrībām un nodibinājumiem pieejamos resursus vismaz 2% no ANM kopējā finansējuma.

- Vēršam uzmanību, ka ļoti daudz valsts pakalpojumu sniegšanā problēma nav to digitalizācijā, bet kritiskā tehnoloģiju pieejamībā - iekšlietu dienestos, sociālās jomas institūcijās arvien nav datortehnikas, pat telefonu, ar ko nodrošināt pakalpojumu sniegšanu. Tāpat Covid - 19 situācija iezīmēja, ka nav pieejamas tehnoloģijas sabiedrības mazāk nodrošinātām grupām, ģimenēm ar bērniem, senioriem. Bez šī nodrošinājuma un straujas prasmju paaugstināšanas, pakalpojumu digitalizācija veidos tikai lielāku attīstības plaisu.

Lūdzam iekļaut digitalizācijas reformās redzējumu, kā nodrošināt tehnoloģiju pieejamību zemu ienākumu un nabadzības riska grupām, lai mazinātu digitālo plaisu.

- Vēršam uzmanību, ka būtiska problēma ir nevis konsultāciju trūkumā, bet tieši resursu pieejamībai dažādu maziem uzņēmumiem piemērotu pakalpojumu attīstībai - mārketingam, konkrētu procesu digitalizācijai, piemēram, interneta veikalu izveidei. Būtiski, lai digitalizācija tiktu veidota vietējai sabiedrībai vajadzīgā veidā, mazinot attīstības plaisu. Šobrīd ļoti daudz resursi tiek tērēti starpnieku pakalpojumiem, mācībām, taču ļoti maz nonāk pašiem mazajiem uzņēmumiem reālu rīcību īstenošanai. Tieši tāpat ierobežotas ir biedrības un nodibinājumi kā tiešie saņēmēji. Esošie atbalsta mehānismi parasti ir ļoti vērienīgi un mazām, lokālām attīstības iniciatīvām nepiemēroti. Covid - 19 situācija iezīmēja, ka tieši šie mazie darba devēji ir jūtīgi uz krīzes situāciju, tāpēc ir jāiegulda to attīstībā un krīžu noturībā, tai skaitā, darbības pārorganizēšanā un adaptēšanā nevis tikai konsultēšanā.

Lūdzam iekļaut plānotajos atbalsta mehānismos pieejamību mazajiem uzņēmējiem, biedrībām un nodibinājumiem viņu attīstībai tiešos līdzekļus, izslēdzot dažādas starpniecības un konsultācijas.

- Vēršam uzmanību, ka Investīcija 2.3.2.1.i ir vērsta tieši uz darba tirgum nozīmīgajām digitālajām prasmēm, taču būtiski ir uzsvērt, ka tikpat svarīgas ir digitālās prasmes pakalpojumu saņemšanai un cieņpilnai dzīvei arī citām sabiedrības grupām, piemēram, senioriem. Norādām, ka plānotās investīcijas pret plānoto apmācīto cilvēku skaitu neviens pārliecību par efektīvu risinājumu izmantošanu. Aicinām izstrādāt inovatīvas pieejas, izmantot dažādus jau esošus rīkus un arī partnerus šo prasmju stiprināšanai. Nav nepieciešams īstenot sertificētus kursus ar apjomīgām administratīvajām izmaksām, ja tikpat kvalitatīvi ar savām mērķa grupām strādā bibliotēkas, nevalstiskās organizācijas. Būtiska ir plaša pamata prasmju palielināšana.

Lūdzam paplašināt digitālo prasmju saņēmēju loku un paredzēt iespēju inovatīvu risinājumu ieviešanai, ko var īstenot arī biedrības un nodibinājumi.

- Ņemot vērā situācijas aprakstā minēto, ka Latvijā IKT speciālistes sievietes procentuāli no nodarbināto sieviešu skaita ir tikai 0,5% salīdzinājumā ar 1,4% ES, tas ir, trīs reizes mazāk, lūdzam ietvert nosacījumus sieviešu iesaistes

paaugstināšanai vai nu caur atsevišķu investīciju mehānismu, nosakot tā pieejamību arī biedrībām un nodibinājumiem, vai arī kā caurviju prasību visos digitalizācijas mehānismos. Vēršam uzmanību, ka sieviešu iesaiste IKT ir būtiska ilgtermiņā, paaugstinot kopējo darbaspēka apjomu jomā ar augstu ekonomisko atdevi.

- lūdzam sniegt skaidrojumu, kādi kritēriji tiks piemēroti lauksaimniekiem un uzņēmumiem, kuriem būs iespēja saņemt atbalstu transporta un tehnikas pielāgošanā Investīcijā 1.1.2.3.i. Lūdzam iekļaut kritērijos obligātus ilgtspējas nodrošināšanas kritērijus saimniecībās un ražošanā, kā arī īpaši atbalstīt ilgtspējīgas bioloģiskās saimniecības, kas jau ir investējušas resursus savu saimniecību ilgtspējīgā attīstībā.

3. Resursu koordinēšana un fokusēta ieguldīšana

- Reforma 1.3.1.r. ir ļoti nozīmīga tālākai krīžu noturībai, tomēr uzskatām, ka ir jāpaplašina iesaistīto pušu loks, lai veidotu vispusīgu krīžu vadības mehānismu, balstoties Covid - 19 krīzes secinājumos. Piemēram, Aizsardzības ministrija īsteno dažādas aktivitātes civilās aizsardzības jomā, koordinē organizācijas, kuras iesaistās krīžu novēršanā - Zemessardzi, Jaunsardzi, Nacionālos bruņotos spēkus. Tāpat VARAM var sekmēt krīžu vadība lokālā līmenī saistībā ar lokālo plānošanu, vietējo dienestu koordinētu darbību, Labklājības ministrija - modelēt krīžu vadību, ņemot arī sociālās perspektīvas un tūlītējas sociālās palīdzības sniegšanas iespējas. NVO iesaiste - sabiedrības noturības veidošanu. Pēc būtības ir izvērtējama šīs aktivitātes atrašanās sadaļā “Klimats”, jo ilgtermiņā klimata izraisītās katastrofas var nebūt vienīgās. Analizējot dažādus drošības riskus, šādai aktivitātei ir jābūt visaptverošai un jāatrodas sadaļā, kas veltīta krīžu noturībai kopumā. Bez šādas pieejas to nevar uzskatīt par reformu, bet gan par infrastruktūras pilnveidi.

Lūdzam pilnveidot šo reformu pēc būtības.

- Kaut kopumā atbalstām Investīciju 2.2.1.1.i, vēršam uzmanību, ka reģionos jau ir dažādi atbalsta centri, tāpēc no iedzīvotāja viedokļa būtu ļoti svarīgi tos apvienot, kā arī padarīt pieejamus arī citām vietējās attīstības formām - sociālajiem uzņēmumiem, biedrībām un nodibinājumiem. Tieši dažādu aktīvu grupu pulcēšanās veido vietējo inovāciju attīstību. Reģionos kopumā nav daudz aktīvu cilvēku, tāpēc ir svarīgi neveidot fragmentētu atbalstu, bet dizainēt to pēc iedzīvotāja atrašanās vietas, sadarbojoties.

Lūdzam papildināt 2.2.1.1.i ar atvērtu pieejamību un resursu apvienošanu ar citiem lokāli pieejamiem atbalsta tīkliem un resursu centriem.

- Investīcijas 3.1.1.4.i kontekstā vēršam uzmanību, ka ir nepieciešams pilnveidot infrastruktūru pirmsskolas izglītības un sākumskolu iestādēm. Kā pierādīja Covid - 19 krīze, šīs institūcijas ir nozīmīgas ekonomikas uzturēšanai un atjaunošanai,

tādējādi izvērtējams, kādi pilnveidojumi ir veicami, lai nodrošinātu to funkcionēšanu arī citās krīzēs.

4. Nevienlīdzības mazināšana

- Iebilstam pret Investīcijas 3.1.1.1.i. un Investīcijas 3.1.1.2.i iekļaušanu nevienlīdzības mazināšanas prioritātē. Neapšaubāmi, ka autoceļi un industriālās zonas ir svarīgas, tomēr ATR kontekstā svarīga ir tieši pašu administrāciju un pakalpojumu sistēmas pārorganizēšana un dizainēšana, iesaistot iedzīvotājus, padarot efektīvākus vietējos pārvaldību procesus. ATR ietever arī jaunu instrumentu - iedzīvotāju padomju, līdzdalības budžetu attīstību, kam būs nepieciešama kvalitatīva digitalizācija. Biedrības un nodibinājumi ir ar ilgstošu pieredzi šo procesu īstenošanas uzraudzībā, tādējādi var sniegt atbalstu ATR procesa kvalitatīvā ieviešanā. Pašsaprotami, ka ATR procesā NVO tiks iesaistītas, taču, ja tam nebūs paredzēti resursi, tad tas paliks fragmentārs un brīvprātīgs darbs, iespējams, tādējādi ar zemu kvalitāti.

Lūdzam iekļaut nevienlīdzības mazināšanas sadaļā instrumentu ATR pakalpojumu un funkciju reformu īstenošanai, atbilstoši sabiedrības vajadzībai un ieguldījumiem, noturībā, padarot to pieejamu biedrībām un nodibinājumiem.

Pārvietojot neatbilstošās investīcijas no nevienlīdzības mazināšanas prioritātes, ir iespējams intensificēt atbalstu esošajām un ieviest jaunas investīcijas, kas ilgtermiņā sekmēs sabiedrības noturību un Covid - 19 seku mazināšanu.

- Būtisks reģionālās nevienlīdzības cēlonis ir arī mājokļu nepieejamība. Mājokļu pieejamība reģionos ir ļoti kritiska, tai skaitā, maznodrošinātām grupām vai cilvēkiem, kas vēlētos pārcelties uz dzīvi reģionos. Pašreiz plānotais investīciju apjoms nesniegs pietiekamu ieguldījumu nevienlīdzības mazināšanai. Lūdzam paplašināt investīciju apjomu Investīcijai 3.1.1.3.i.
- Lūdzam palielināt kopējās investīcijas Reformas 3.1.2.r. īstenošanai, un papildināt to ar investīcijām sociālā darba sistēmas pilnveidei un paplašināšanai, lai nodrošinātu sociālo atveseļošanu pēc Covid krīzes, tai skaitā, jaunu sociālo pakalpojumu attīstībai un nodrošināšanai, piemēram, jauniešiem, ģimenēm un citām grupām, kuru nevienlīdzības mazināšana ir kritiski svarīga. Aicinām noteikt, ka finansējums ir pieejams arī, biedrībām un nodibinājumiem, sociālajiem uzņēmumiem, kas veido nozīmīgu sociālā atbalsta sistēmas daļu.
- Lūdzam iekļaut jaunu investīciju pakalpojumu sniegšanai senioriem, sociālo inovāciju attīstībai sabiedrības novecošanās un pieaugošas nabadzības kontekstā, kas būtu pieejams ieviešanai arī biedrībām un nodibinājumiem.
- Lūdzam iekļaut jaunu investīciju personu ar invaliditāti nodarbinātībai, palīdzot uzņēmējiem aprīkot darba vietas un konsultējot, jo pašreizējais atbalsts ir vērsts uz bezdarbnieku perspektīvu, bet svarīga ir tieši uzņēmēju spēja integrēt personas ar

invaliditāti darba vidē. Tāpat ilgtermiņā, ņemot vērā darba spēka novecošanos, ir svarīga darba vietu pielāgošana cilvēkiem gados.

- Lūdzam iekļaut jaunu investīciju, palielinot atbalstu tiem bērniem un jauniešiem, kas Covid - 19 krīzes laikā būtiski samazināja izglītības rādītājus vai pameta izglītības iestādes.
- Lūdzam papildināt ar investīciju veselības aprūpes pakalpojumu digitalizācijai, jo Covid - 19 krīzes apstākļos daudzām iedzīvotāju grupām nebija pieejami pakalpojumi, kurus varētu kvalitatīvi digitalizēt, piemēram, speciālistu konsultācijas. Šādi pakalpojumi ļautu arī iedzīvotājiem no reģioniem ietaupīt ceļa izdevumus.
- Lūdzam iekļaut investīcijas psihiskās un emocionālās veselības pakalpojumu stiprināšanā sabiedrībai, īpaši no Covid - 19 cietušajām grupām, jauniešiem, vecākiem un senioriem.
- Lūdzam iekļaut investīcijas vardarbības ģimenē mazināšanai, jo Covid - 19 laikā strauji pieaug šie rādītāji.
- Covid - 19 izgaismoja ļoti nozīmīgu sabiedrības grupu, kas pastāvīgi ir arī augsta nabadzības riska grupa - viena vecāka ģimenes. Veidojot sabiedrības noturības reformas, ir jābūt skaidram redzējumam, kādas investīcijas un atbalsta mehānismi būs pieejami tieši šai grupai, atbilstoši arī NAP plānotajam.

5. Investīcijas sabiedrības attīstībā un noturībā krīzēm

- Lūdzam iekļaut jaunu investīciju kopienas drošumspējas nodrošināšanai, lai veidotu sabiedrības noturības sistēmas pēc iespējas tuvāk pašam cilvēkam, starpnozaru sadarbību un visu sektoru iesaisti.
- Lūdzam iekļaut mehānismus, kas sekmētu personu pašu līdzdalību un līdzatbildību savas sociālās drošības veidošanā, piemēram, caur kādiem nodokļu atvieglojumu vai citiem mehānismiem. Šobrīd personas, kas, piemēram, nav veikušas nodokļu iemaksas, nevēlas legalizēties, jo tiks sodītas, taču patiesībā situācija sekmēs tikai dziļāku grimšanu nabadzībā. Tāpat atsevišķām grupām ir radies aizvainojums pret valsti, jo tās nesaņēma atbalstu absurdu izņēmumu vai neatbilstību dēļ. Rodams pārejas režīma mehānisms, kā personas motivēt uzsākt maksāt nodokļus, jo tas ir valsts ieguvums ilgtermiņā.
- Lūdzam iekļaut mehānismus, kas sekmētu sabiedrības pašas pašorganizēšanos sociālās noturības veidošanai, piemēram, novirzot līdzīgi kā reinvestēto peļņu arī nodokļu atlaidi biedrībām un nodibinājumiem, kas pilnveido savu darbību lielākam caurspīdīgumam, īsteno sociālās inovācijas. Tas sekmētu atkarības mazināšanos no projektu finansējuma, resursu efektīvāku ieguldīšanu attīstībā un kopējo pilsoniskā sektora ilgtspēju. Vēršam uzmanību, ka līdzvērtīgi ekonomikas pārvaldībai, arī

sabiedrības attīstībai nozīmīgajam nevalstisko organizāciju sektoram ir svarīgas investīcijas tā pētniecībā, pārstāvniecībā valsts pārvaldes lēmumu pieņemšanas procesos, koordinēšanā, lai attīstītos atbildīgi, informēti pilsoņi, ko kā būtisku izaicinājumu redzējam Covid - 19 krīzes laikā, un sabiedrībai atbilstošas politikas un pakalpojumi. Ja netiks investēts sabiedrības pārstāvības spējā, tad nākamās krīzes sasniegs mūs mazāk sistēmiski sagatavotus.

- Iebilstam pret Investīciju 6.2.3.1.i., jo būtiska ir nevis kontroles veidošana un jau citur publiski pieejamas informācijas ievietošana, bet pašu NVO spējas palielināšana savu administratīvo darbību sakārtošanai, komunicēšanai. Lūdzam neiekļaut arī vērienīgas mācības, jo organizācijām trūkst resursa savas administrēšanas sakārtošanai nevis informācija, kā to paveikt. Lūdzam piemērot vienādu pieeju kā ar uzņēmumiem, kur resursi tiek ieguldīti digitalizācijā, inovācijās un attīstībā. Lūdzam novirzīt šajā investīcijā plānotos resursus tieši biedrībām un nodibinājumiem darbības sakārtošanai.
- Lūdzam iekļaut jaunu investīciju virzienu sabiedrības medijpratības un kritiskās domāšanas palielināšanai, ņemot vērā Covid - 19 krīzes radīto dezinformācijas kontekstu, un padarīt to pieejamu biedrībām un nodibinājumiem.

Direktore

I.Vaivare

